

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Застава“ је донела у свом 63. броју под горњим насловом оцену шаљиве игре: „Девојачки завет.“ Та оцена јако се разликује од оне оцене, која је била штампана у 6. броју нашега листа. Ради тог различитог суда прештапувамо ми ту целу оцену, радујући се, што је споменути комад дао прилике, да се наши критичари тргну мало из дубока сна, па су прегли, да поделе меџдан јучачки на пољу наше позоришне критике.

Ваљало би, да је на овом месту почешће опширнијих извештаја са наше позорнице. Ако не баш уза сваку представу, а оно бар онда, кад је новитета. Тим би се и шира публика боље упознала с репертоаром, па и они, који немају прилике, да читају така извешћа у листу „Позоришту.“ Ми то почињемо с фредровим „Девојачким заветом“ (приказан 2. апр. о. год.), а то највише с тога, што се не слажемо с оценом тога комада у „Позоришту“, па бисмо ради, да викнемо у нашу публику онако, као оно некад овај старац Молијеру: „Courage, Molière, voila la bonne comédie!“

Гроф Александар Фредро је знатан писац шаљивих игара повијег доба. Његови производи обишли су доста великих позорница разна језика, а превађају их сами писци те врсте. О његовом живахном духу, о његовом дубоком познавању људског срца и друштвених мана, о његовом лако и доследном начину писања, говорило се на више места с великом хвалом. А да је тај суд праведан, и да нам се ваља радовати, што се фредрови рукосади пресађују и у наш врт, показује ево одмах „Девојачки завет.“ Да га најпре публици прикажемо по садржају и по психолошким свезама, како би сама могла судити.

Ујак Радостин има ветропиривића нећака Густава. Густав се научио по великим варошима, да се вија по „свих злих небелих.“ Ујаку жао

нећака што ће тако пропасти, па да га како сачува, науми га оженити, и то честитом девојком из познате породице (Дубровскове). Оде с нећаком к њима на село, али ветропиривић и не хаје за уљудне обичне девојке. Оне опет (Анђелија и Клара) хоће да су паметније од свега света, па се бојаги завериле, да мрзе мушкиње и да се не ће удавати. Наравно, то рече свака до прве прилике, јер јој је теже рећи: „Ја бих, али ме још нико не ће.“ Али је у томе и друга психолошка основа. Оне су сеоске девојке, а од млађих мушкиња познају сентиментална Албина, који је опет забасао у неку чудну врсту љубави према Клари. Албин је претерано осетљива слаба женска нарав, па се према томе као мушко апсолутно не може допасти, а најмање живахној, општрој нарави Клариној. Густав би им се допао, али понашање његово према њима утврђује их у уверењу, да имају право, што мрзе мушке и да разложно раде, што су се заветовале. За тај завет чује и ујак Радостин, па како му сви други завети код нећака не помажу, науми, да га бар тим заветом дражи. Зна искусни Радостин, да су још праоци наши узбали јабуку само за то, што је то било забрањено. То је помогло. Размаженом сујетном Густаву не иде то у главу, да се девојка може зарећи да се не удаје, кад је на свету и таких људи, као што је он. Хоће да куша Анђелију, а кад је баш видио, да се она (бар привидно) не шали, и да ту није као што је он свикао, поче га то дражити. Из шале постане збиља. Густав облеће све једнако око Анђелије, истице своје лепше стране, не би ли јој се допао, али све заман: она је (привидно) хладна. Исто му се тако јада и сентиментални Албин на своју Клару, па како сад да помогне и себи и другу своје?

(Наставиће се.)

МАЂАРСКО ГЛУМАШТВО.

(Свршегак.)

У прву десетину цветања мађарског позоришта спада и епоха књижевног напредовања мађарског. Тада су певали Петефија, Верешмартија, Кишфалудија; у то доба су писали Арањ, Јокајија, Сиглигетија. Али се угаси сјај мађарског позоришта. У нечем му је сметала опера и балет, а шкодило му је особито то, што није имало ваљана глумачка подмлатка. Давашње пештанско народно позориште нема у уметничком погледу никаква значаја, а оно је најбоље мађарско позориште. „Старих“ је нестало, а „млади“ су шигмеји (кепеци) у уметности. Само још две глумице сећају нас прошлих лепих дана, госпођа Корнелија Пријелова, удовица Сердахељијева, и госпођа Флора Фелекијева. Оне су већ остариле и оседиле, али нас још заносе у младачким улогама. Младе женскиње на нашој позорници имају неку махну, која данас у опште влада у данашњем мађарском глумљењу, а то је неко певање у декламацији, због чега нам трагичан натос изгледа неприродан. Па тај начин говора употребљује се често и у позоришним и шаљивим играма, где пре све-

га треба природно да се глуми. Тој жалосној манири уче се глумци у драматској школи народнога позоришта, из које је изишао готово сав глумачки подмладак.

Да ли ће мађарско позориште опет добити нове снаге и сјаја? Не верујем! Повесница позоришна учи нас, да сваки народ само један пут достигне врхунац уметничке славе. Доба славе и сјаја не ће се више никад вратити шпанском позоришту, никад се више не ће повратити времена Шекспирова у Инглеској, Корнелијева, Расинова и Молијерева у Француској, Гетова и Шилерова у Немачкој. И Мађарска је имала своју епоху пролећа у глумачкој уметности и књижевности, — али је ова давно прошла. Ако мађарско позориште у свом опадању јако кубури, то је узрок тога појава, што је мађарски народ мален, те му је и творна сила малена. Одушевљеност за мађарским позориштем живи још у народу, али је већ увенуо цвет, што је негда цвастио дивним бојама.“

Ч И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Сплетка и љубав“. Грађанска жалосна игра у 5 чинова, од Фридриха Шилера, с немачког превео Ј. Ђорђевић.)

У уторак 19. априла о. г. дивисмо се неумрлом Ђенију шилеровом. Тога вечера приказана је на нашој позорници његова грађанска трагедија „Сплетка и љубав.“ Наша публика познаје већ од пре значај, врлине и мане тога производа; ми га дакле не бисмо морали с нова претресати. Али ко би био кадар споменути тек само име шилерова, па онда притајати, или сузбити осећаје и рефлексије, што се том приликом роде у души нашој?

„Сплетка и љубав“ је од првих, али и најзначајнијих драма шилерових. Она је, по своје замисли, тако рећи огледало шилерова карактера и кажијут, што нас упућује у смер његов. Живахан, слободан и напредан дух шилеров не познаје других граница, до истине; а осетљиво, нежно и племенито срце његово гори само једним пламом, — пламом чисте љубави. Таки дух не трни мрака, лажи и глупости, него предњачи и осветљује светилном свести све таме

и заблуде, а немилице руши што му је на путу. Тако срце не подноси неправде, неједнакости и подлости, него је храм љубави, а у том храму се друге песме поје. Једном речи: шилеров идеал беше савршено, а према томе слободно и сретно човечанство.

За тим идеалом тежио је Шилер сваком речи својом. Тај идеал створио је и „Сплетку и љубав.“ На дворовима и у палатама шилерове стајбине онога доба газила се истина и правда, исмењала се љубав и чист осећај, сузбијао се напредан дух и слобода, скрнавила се светиња најприроднијих човечанских права, а за то је господарила и бујала лаж, претварање, подлост, глупост и све друге мане човечије нарави и духа. Најгоре уље и зликовци беху у владу и око престола, а поштен и честит грађанин поништен до скота. Честитост се давила у горком зноју свога труда, а неваљали лењивац рахат бризгао у добру. Најсветија човечија права, па и њих неправедни силник подругљиво збрише једним махом. Је ли то могло на лако проћи? Зар то да не утиче на духове, као што беше шилеров? Шилер не могаше стрпељиво гледати таке прилике у свога народа,

него се и нехотице истаче покајником и осветником увређена човечанства, да живом сликом подigne и охрабри с једне, а попрети и казни с друге стране. Тако је постало више његових драма, н. пр. „Хајдуци“ и „Фијеско“; а тако је постала и „Силетка и љубав.“

„Силетка и љубав“ износи нам крваву слику, али та слика диже душу нашу, а срце нам крепи у добру. Поште-на грађанска породица бори се за најсветија своја права с поквареним и надувеним великашом. Представници доброг начела истина пате и падну у тој неједнакој борби, али је опет победа њихова — победа њихове идеје. Они падну, али као венцем славе окићени мученици, као шведи, а њихова ствар живи још даље, и стотручи се у хиљаду срдаца. Неваљалство и истина бесне, али за кратко: казна им је неизбежна, а вечна осуда осигурана. Искрена љубав и честитост привидно страдају, али то страдање не буди у души нашој страх, него искрено саучешће и штовање. Лујза, Фердинанд и Милер су у нашим очима на врхунцу човечанства, и то баш са те победе, а президент Валтер и Вурм су измет људски. За Лујзу бисмо радо и онај отров попили, и чисто јој за њ завидимо, а за Вурма не бисмо ни прста окаљали. Његове се судбине сваки грозни и гнуша.

Према овоме види се, шта је замисао и тенденција те трагедије, а види се и то, колико би могла замаштити у душу човекову. Је ли она према својој лепоти и величини тако и изведена, могли бисмо судити већ по имену шилеровом. Али ћемо се и о томе осведочити.

Грађански живот је веома необичан објекат за трагедију, и Шилер је код Немаца од првих, што је прегао, да њиме успе. Круг грађанског делања тако је мален и обичан, да се готово не да ни појмити у строго трагичним моментима. Та трагика хоће лако да се претури у противност своју. Па како је онда Шилер могао успети, и од куда да је „Силетка и љубав“ ипак трагедија у естетичном смислу те речи?

На то питање одговара сам дух шилеров. Њему је срце човечије полуга, што светом креће, а то срце је у свих људи једнако снажан мотор. Шилер је изабрао за своју трагичку љубав и поштење, а то двоје могу бити неусишни извори борбе и у грађанском животу. Лујза и Милер су трагични само са те стране и само у том облику, како их је Шилер цртао. Они би јамачно постали смешни, да их узмемо са које друге стране, т. ј. да им песник својим великим духом није определио област и тиме им ударио печат трагична достојанства. Милер је истина само прост музиканат, али чврсто поштење његово рече ти одмах с почетка, да би тај прости човек био кадар, успети се до трагичне висине, борити се и пропасти за своје поштење, дакле за идеју. Лујзина љубав према Фердинанду има само једну границу — а то је љубав детињска и њено поштено име, али та граница је тако строго обележена, да је не сме прекорачити, а да не изгуби од свога трагичног значаја. Борба између тога двога, то је опет трагичан момент у њеном карактеру. То је оно т. з. духовито схватање грађанске трагике и тиме је Шилер успео.

Исто тако духовито цртани су и други карактери. Неваљао човек и отац, тако рећи, зликовац на незаслушеном месту (Валтер); ласкава, себична, па после неверна удворица (Вурм); тупоглав, низак а надувен илемић (Калб); страсна, али опет за то достојанствена фавориткиња (Мил-

фордова) — то су типови, како их је ретко где наћи тако конзеквентно нацртане. Да је при томе и формалан склоп красан и према естетичним захтевима, знаће сваки, који познаје драме шилерове.

Така дивна замисао, па у таком облику, мора неодољиво утицати и на душу и на срце човечије. Ми силно осетимо, и то прави трагичан утисак. Ми жалимо и саучествујемо, али нас судбина наших јунака не понижтава, него нас још диже и крепи. Тај утисак ослабљен је само у толико, у колико ми не појимамо таквих прилика. Оне су се сада и у Немачкој изгубиле, дакле су и за Немачку застареле, а у нас их никад и не беше.

Преостаје нам још да речемо коју о самој представи.

Гђа Сајевићка (Лујза) живо је схватила и љубав и детињу оданост. Где год су те две стране њене душе долазиле у колизију, ту је представила борбу истинито и верно. Најзначајније изразила је ту борбу у призору, где јој Вурм диктира писмо. Видиш на њој да неизмерно љуби Фердинанда и своје лепо име, а видиш како је као громом порази вурмова реч: „Целату нашега она.“ Душа јој се силно колеба, тело већ малаксава од те душевне боље, а она скочи немо, да га на прозору оснажи чистим ваздухом. Како је то одударало према хладном и бездушном понашању вурмовом и његовим сатанским интенцијама. Она га само каткад мирно погледа, али у том погледу огледа се бескрајна мржња и гнушање. Исто тако снажан беше онај призор, где Лујза помирљивим, меким, умиљатим гласом подсећа Фердинанда на сретније дане њихове љубави и на своју љубав, да му тиме индиректно рече, како њу и сада усређује та љубав. Права, декламаторна патетика јој је много слабија од неме, јер често прелази у хладан, надувен патос немачки. — Г. Ружићу (Фердинанду) дивилисмо се у првом призору с оцем. Још ништа није рекао, а већ си у напред могао видети, шта ће оцу одговорити. Са лица и држања могао си читати цео значај фердинандов. И остала значајна места спровео је г. Ружић духовито и верно, само што је овога вечера у јачим афектима глас му губио своју боју. — Госпођа Ружићка (Милфордова) импоновала нам је у почетку своје страсти и у својој резигнацији. И она вешто пресађује борбу душе у спољне знаке. — Госп. Лукић (Милер) показао је, да је за ту врсту улога. Верно је приказао поштена грађанина и милостива оца, а особито вешто увређену част и достојанство. Само што није никад ни изилазио из те патетике. Грађанском музиканту Милеру не приличи увек онај виши трагичан патос. Он своје осећаје израђује обично много простије, и само је по гдеде момената, где ступа у праву трагичку. — Г. Сајевић (Калб), оперирао је вешто својим гласом и кретањем. За чудо, што је комика сајевићева од велика обима. Да г. Сајевић боље мотри на то, могао би се тиме јако користити. Он има тако рећи читавих скала у својим средствима, али их не употребљује. Тек по гдекад хоће да се то истакне, н. пр. у калбовим речима: „А шта ће онда самном бити?“ — Г. Зорић који је као президент био лепа појава, и г. Марковић покретали су од своје стране целину тако тачно, да је цела представа ишла као добро навијен сахат.

Б.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

18. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 15.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 26. АПРИЛА 1877.

С НОВОМ ПОДЕЛОМ УЛОГА ПРВИ ПУТ:

ГОСПОЂЕ И ХУСАРИ.

Шаљива игра у 3 чина, од грофа Александра Фредра, превео Лаза Телвчки.

О С О Б Е:

Мајор	} сви из једне хусарске регimente на отпусту	Сајевић.
Ритмајстор		Зорић.
Лаћман Едмунд		Бошковић.
Банелан војнички		С. Рајковић.
Оргонова	} сестре мајорове	Д. Ружићка.
Динтерова		Ј. Поповићева.
Амалија		Ј. Сајевићка.
Софија, пасторка оргонове		Л. Хаџићева.
Лиза	} собарице	М. Рајковићка.
Мина		Љ. Зорићева.
Сузана		Б. Хаџићева.
Маргин		Рашић.
Јован	} хусари	Јуришић.

Збива се на пољском добру мајоровом.

У четвртак 28. априла: „КИН“. Позоришна игра у 5 чинова, написао Александар Дима, превео К. Н. Христић.

Г. М. РАЈКОВИЋКА и г. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.